

Opgeroepen als disclosure-getuige

Wat nu?

TEKST: **Iva Bicanic** en **Richard Korver**

Ons vakgebied schuurt soms aan tegen het forensisch/juridische veld en dat kan spanning geven aan de kant van de therapeut. Deels heeft dit te maken met onbekendheid. Deze rubriek poogt hierin tegemoet te komen door informatie te geven over situaties waarin de therapeut te maken krijgt met de politie, het Openbaar Ministerie of een advocaat. In deze eerste aflevering gaat het over situaties waarin een therapeut wordt opgeroepen als disclosure-getuige. Dat is de persoon aan wie het slachtoffer als een van de eersten heeft verteld wat hem of haar is overkomen. Ook een hulpverlener kan een disclosure-getuige zijn. In dat geval is de hulpverlener iemand die de politie heel graag wil spreken. Want juist omdat het bewijs in zedenzaken zo lastig is, heeft de politie baat bij een goede disclosure-getuige. Hoe gaat dat in de praktijk?

Elke therapeut heeft wel ervaring met patiënten die een onthulling doen over een zedendelict en daarbij aangeven dat jij de eerste bent aan wie ze het vertellen. Het is mogelijk dat een patiënt daarna besluit om contact te zoeken met de politie, al dan niet aangespoord door de therapeut. Die therapeut moet dan niet gek staan kijken als de politie hem/haar belt of een brief stuurt met het verzoek een verklaring af te geven. Immers, bij een zedendelict zijn meestal maar twee mensen aanwezig: het slachtoffer en de verdachte. En ondanks dat de politie tegenwoordig steeds meer mogelijkheden heeft om (digitaal) bewijs te verzamelen, zijn ze sterk aangewezen op de verklaringen van het slachtoffer en de verdachte zelf. Als dat het enige is wat de politie heeft, kan dat nooit leiden tot een veroordeling. Want voor een veroordeling

zijn minstens twee bewijsmiddelen nodig, bij voorkeur afkomstig uit verschillende bronnen. Dat is de kern van de moeilijkheid van het bewijzen van zedenzaken.

Toch zijn er heel wat voorbeelden waarin het de politie uiteindelijk wel is gelukt, ook bij een één-tegen-éénverhaal, om tot een ronde zaak te komen. Een belangrijk aspect van zo'n onderzoek is de disclosure-getuige. Dat is de persoon aan wie het slachtoffer als eerste heeft verteld wat hem of haar is overkomen. Die heeft dus als eerste het pure verhaal van het slachtoffer. Dat helpt sterk mee in alle bewijsmiddelen die de politie heeft. Zo'n disclosure-getuige kan natuurlijk niets zeggen over of het waar is of niet. Maar dat maakt niet uit. Voor de politie gaat het erom hoe de disclosure tot stand is gekomen. Kwam het uit de lucht vallen, of was er een aanleiding? Hoe was het slachtoffer eronder toen hij of

'Het is altijd goed advies te vragen aan een raadsman, want de tuchtklachten liggen op de loer'

zij dat vertelde? Heb je bepaalde (verdiepings-)vragen gesteld? En wat was precies het antwoord?

Omdat de verklaring van een disclosure-getuige zo belangrijk kan zijn om een zaak te bewijzen raden we therapeuten sterk aan om in geval van een disclosure in de therapie direct een zo uitgebreid mogelijk, liefst zo woordelijk mogelijk, verslag te maken. Vermeld daarin hoe de disclosure tot stand kwam, wat je hebt gevraagd en wat de reacties van cliënt (ook non-verbaal) waren. Dateer je stuk. Dat kan later cruciaal blijken te zijn voor de waarheidsvinding.

De politie denkt graag mee wat de hulpverlener helpt om het verhoor op een prettige manier te kunnen laten verlopen. Je kunt schriftelijk of telefonisch worden benaderd door de politie, maar ook kan de uitnodiging via je patiënt verlopen; die vraagt dan of je bereid bent voor de politie een verklaring af te leggen. Het is zelfs mogelijk dat je wordt opgeroepen door de advocaat van de verdachte, die vraagt dat dan aan bij de rechtbank of de rechter-commissaris die daarover beslist. Als die positief beslist, vindt zo'n verhoor plaats in het kabinet (kantoor) van de rechter-commissaris.

Het verhoor op verzoek van de politie vindt meestal plaats op het politiebureau, en wordt opgenomen zodat later kan worden terug geluisterd, bijvoorbeeld door de rechter of advocaat. Dat verhoor werkt de politie uit op papier en gaat mee in het dossier. Bij het kiezen van je domicilie bestaat de mogelijkheid om het adres van het politiebureau of je werkgever aan te houden, en niet je eigen privé-adres. Het dossier met al het bewijsmateriaal gaat mee naar het Openbaar Ministerie. De Officier van Justitie besluit dan of het een voldoende sterke zaak is om te gaan vervolgen.

Niet verplicht

Als psycholoog heb je een wettelijk verankerd beroepsgeheim en je kunt dus niet verplicht worden om antwoord te geven. Als je patiënt akkoord gaat dat je wel antwoord geeft, is het verstandig dat schriftelijk vast te leggen, liefst met een handtekening van je patiënt dat hij of zij akkoord is dat je vragen beantwoordt. Samengetvat, je bent in beginsel verplicht te antwoorden, maar omdat je vanwege je beroep een geheimhoudingsplicht hebt kun je je verschonen (juridische taal voor het recht om te zwijgen vanwege je beroep). Als de politie vraagt of je wilt komen, ben je dat niet verplicht. Je bent wel wettelijk verplicht naar de rechtbank of bij de rechter-commissaris te komen als je bent gedagvaard.

Het is altijd goed advies te vragen aan een raadsman, want de tuchtklachten liggen op de loer. Niet alleen van je eigen patiënt, maar vooral ook van de verdachte. Wat daarin een grote rol speelt is de stelligheid waarmee je iets zegt of opschrijft. Als therapeut kun je niet zeggen 'mijn patiënt is misbruikt', want dat weet je simpelweg niet behalve als je zelf getuige bent van dat feit. Je kunt wel zeggen wat je zelf van de patiënt hebt gezien of gehoord en welke diagnose je hebt gesteld. Houd het dus bij je objectieve observaties.

Iva Bicanic is klinisch psycholoog en hoofd van het Centrum Seksueel Geweld.

*Advocaat Richard Korver is gespecialiseerd in zedenzaken en is voorzitter van de Stichting Landelijk Advocaten Netwerk Gewelds- en Zeden Slachtoffers (LANGZS). Hij verwierf landelijke bekendheid door de Amsterdamse zedenzaak, en zorgde ervoor dat ouders in de rechtszaak mochten spreken. Hij is auteur van *Recht van spreken* (2012). Samen met Iva schreef hij *Dicht bij huis* (2020) voor ouders/verzorgers die geconfronteerd worden met seksueel misbruik van hun kind.*

Reactie op de therapeut als disclosure-getuige

Een brug te ver

TEKST: **Leo de Nobel**

Eerst maar even door de open deur. Alles dat ook door therapeuten kan worden ondernomen in de strijd tegen seksueel misbruik is het ernstig overwegen waard. Het voorstel van Iva Bicanic en Richard Korver, inzet van therapeuten als disclosure-getuige, verdient dan ook zorgvuldige bestudering. Deze reactie is bedoeld om daarin te voorzien. De vraag is dan of de aanbeveling van de auteurs in lijn is met de voor therapeuten (daaronder worden hier in elk geval psychotherapeuten en behandelende psychologen begrepen) geldende gedragsregels, of daarmee in strijd. Van die strijdigheid is helaas sprake.

In deze reactie dient als uitgangspunt de voor het beschreven pleidooi meest relevante professionele richtlijnen, zoals die van kracht zijn voor de genoemde vakgroepen. Dat zijn: de geheimhoudingsplicht en het toestemmingsvereiste.

Collega's worden door Bicanic en Korver sterk aangemoedigd om bereid te zijn informatie te verschaffen aan de politie als, tijdens de behandeling, slachtoffers van een zedendelict vertellen wat hem of haar is overkomen. Door dit zo te stellen wordt al een essentiële drempel overgegaan. De praktijk is immers de volgende. In de therapie brengt de cliënt zijn/haar verhaal. Het is dan aan de therapeut om hiermee om te gaan als therapeut, in uitsluitend die hoedanigheid en geen andere, zich richtend op de hulpvraag van de cliënt. En daarbij met de cliënt om te gaan in diens hoedanigheid van hulpvrager. En geen andere.

Niet voor niets accentueren bepalingen in codes en andere richtlijnen de exclusiviteit van de therapeutische relatie. Met zoveel woorden ook neergelegd in de beroepscode van de NVP, art. II.1.1., onder meer voor-

schrijvend dat 'het optreden van de psychotherapeut in de relatie tot zijn cliënt geen ander doel dient dan dat van de behandeling'.

Daarmee is stevig gemarkeerd dat de therapeut al hetgeen de cliënt vertelt dient te hanteren als materiaal voor de behandeling. Het waarheidsgehalte is niet relevant. Een cliënt die vertelt slachtoffer te zijn van een zedendelict is niet zonder meer slachtoffer. Het kan waar zijn, of niet waar. Een strafrechtelijke benadering valt buiten de kaders van een behandelplan. De behandelaar richt zich met een therapeutisch doel op het verhaal van de cliënt.

Hiermee is de meest categorische opdracht aan therapeuten benoemd. Strijdig hiermee is de sterke aanbeveling om, in geval van disclosure door een cliënt, direct een zo uitgebreid mogelijk, liefst woordelijk, verslag

te maken van wat de cliënt vertelt. Inclusief, de cliënt grondig bevragend –als in een verhoor-, een reeks concrete specificaties betreffende die verslaglegging. Waarom dat de meest aangewezen therapeutische -dat moet immers het perspectief zijn van een therapeut-benadering is van de disclosure wordt niet gemotiveerd.

Verschoningsrecht als plicht

Dan nu een nadere belichting van de geheimhoudingsplicht en het toestemmingsvereiste. In het voorstel worden therapeuten uitgenodigd hun geheimhoudingsplicht te schenden door geen gebruik te maken van het verschoningsrecht. Volledigheidshalve wordt vermeld dat de therapeut niet verplicht is om een verklaring af te leggen, maar de auteurs roepen op dat wel te doen.

Het NIP, art. 77, en de NVP, artt. III.2.2 en 2.4 zijn duidelijk in hun beroepscode: psychologen en psychotherapeuten zijn verplicht zich in voorkomende gevallen te beroepen op hun verschoningsrecht als het afleggen van een getuigenis hen in strijd brengt met hun geheimhoudingsplicht. Dat de rechter kan besluiten aan een therapeut dat recht te ontzeggen betekent geen verzwakking van die verplichting.

Mogelijkerwijs denken de auteurs aan nog een andere uitzonderingsgrond voor doorbreking van de geheimhoudingsplicht, te weten het 'conflict van plichten'. Dat kan echter in de geschetste context niet van toepassing worden verklaard. De betreffende door een cliënt gerapporteerde ervaring vond al eerder plaats, kan niet meer voorkomen worden. De anderhalve keer dat een disclosure-getuigenis preventieve werking heeft wordt hier alleen volledigheidshalve genoteerd.

Toestemmingsvereiste

Nu over het toestemmingsvereiste. Inderdaad is toestemming van de cliënt een van de gronden die doorbreking van de geheimhoudingsplicht kunnen rechtvaardigen. Maar, zoals breed uitgestald in het gezondheidsrecht, en bijvoorbeeld ook in de code van de NVP (art. III.2.4.) opgenomen: wat 'mag' van de cliënt 'moet' de therapeut nog niet. Een goed hulpverlener (WGBO art. 453) bewaakt dat een cliënt door het geven van zijn/haar toestemming om de geheimhouding te mogen doorbreken zijn/haar belang niet schaadt.

Het geven van toestemming aan de therapeut in de bedoelde situaties om de geheimhouding opzij te zetten is dus noodzakelijk, maar lang niet altijd voldoende. De AVG scherpt de voorwaarden nog eens extra aan:

'Wat mag van de cliënt moet de therapeut nog niet'

de toestemming moet, onder meer, 'vrijelijk' worden gegeven. Het afhankelijkheidsaspect dat altijd in meerdere of mindere mate de positie van de cliënt in een therapeutisch contact kenmerkt, laat de cliënt maar een beperkte ruimte voor een geheel onbelemmerde reactie op een verzoek van de therapeut, zonder acht te slaan op de consequenties voor de relatie.

Eens temeer omdat het verhaal van de cliënt uit handen wordt gegeven aan een derde partij, die het buiten bereik van de cliënt zal gebruiken in een strafrechtelijk kader, kan het niet verbazen dat therapeuten terughoudend zullen zijn bij het baseren van hun besluiten louter op de toestemming van de cliënt. Therapeuten kunnen niet op voorhand onbezorgd zijn bij het aanleveren aan de de politie van hun getuigenis, waar vervolgens een opname van wordt gemaakt, die schriftelijk wordt uitgewerkt, opgeslagen in een dossier en later weer geopenbaard tijdens een strafproces.

De relatie therapeut-politie is per definitie precair. De afstand tussen de verantwoordelijkheid van de therapeut, bewaker van de interne veiligheid en privacy in een behandelrelatie, en die van de politie, verantwoordelijk voor externe opsporing en waarheidvinding, is nu eenmaal groot.

Kortom, het voorstel lijkt echt een brug te ver. Er zijn niet te miskennen belemmeringen. Het doel is lofwaardig, maar wordt op het verkeerde speelveld gezet. Waar zou eventueel nog een opening gevonden kunnen worden?

De enige voor ondergetekende voorstelbare 'beroeps-ethisch veilige' casus is dan die waarin een strafrechtelijke benadering vanaf het begin onderdeel uitmaakt van de hulpvraag. In die situatie zou de therapeut de bijdrage kunnen leveren zoals door Iva Bicanic en Richard Korver bepleit. De marges zullen nog steeds smal zijn, zie boven, maar wel kan het optreden van de therapeut als disclosure-getuige dan in een aanvaardbaar verlengde worden geplaatst van de hulp waar de cliënt voor komt.

Leo de Nobel, gz-psycholoog en psychotherapeut, is docent beroepsethiek en was lange tijd als lid-beroepsgeenoot verbonden aan Regionale Tucht-colleges voor de Gezondheidszorg.